

Spojenec v táboře nepřítel

30.6.2011 Právo str. 6 Salon

MATĚJ STROPNICKÝ Knihovna Václava Havla

Nejlepší katolíci a nejlepší marxisté, nevládnou-li, mají společnou vlastnost: myslí tak zaujatě pro svou věc, že chtějí-li si nějakou ideu nebo člověka osvojit, získat pro sebe a svou víru, okrajové vlivy, náznaky, předpoklady potvrzující jejich úsilí povyšují na rozhodující činitele, a tím celkový obraz proměňují. Je to výsostně tvořivé, jako četba nové a vzrušující – a zaujaté. Podobně psal Závěš Kalandra a takový je i čerstvý duchovní portrét **Václava Havla** od Martina C. Putny. Bude právem podroben kritice, snad i vyvrácen, svou hodnotu ale neztratí.

Autor nepíše akademickou studii, popularizační životopis či mýtopis ani pamflet, všechny už vznikly a bezpochyby se další píší, aby byly v okamžiku úmrtí včas na pultech. Duchovní portrét chce zasadit Havlovo myšlení do tehdy právě aktuálních souvislostí s vědomím, že **Havel** rozhodně nebyl originálním myslitelem, tvůrcem nového myšlenkového systému či proudu. Putna připomíná Ladislava Hejrádka, který viděl Havlovu osobnost spíše jako uhlík, který ze všech chemických prvků dovede tvořit největší množství nových sloučenin.

* * *

Putnův **Havel** je duchovní člověk, ne intelektuál: není profesionálem slov, ale otevřeným člověkem, který jedná podle svého poznání a svědomí. V tom je Masarykovec i člověk náboženský, onoho náboženství jednání, práce, praxe. Komunismu ani nevěří, ani se mu nepřizpůsobuje. Jeho Šestatictáčníci (vedle **Havla** též Věra Linhartová, Viola Fischerová, Jiří Kuběna, Josef Topol ad.) uprostřed řevu bucharů padesátých let recitují Šrámka, Březinu, Whitmana a podobně mimo dobu i píší. V následujícím desetiletí se **Havel**, s tím, jak se začínají hrát jeho hry na opravdových jevištích, dostává coby člen Svazu československých spisovatelů a během Pražského jara jako předseda Koordinačního centra nezávislých organizací mezi obrodněreformní proudy, a tím je nově i veřejnou osobností. Putna, a to je v současné literatuře neobvyklé a nové, přiznává tehdejší za reformní komunismus jdoucí demokratické levici duchovní legitimitu, propojuje ji se současnými na ni navazujícími proudy a **Havla** činí přechodně její součástí. Vlivy ale Putna rozebírá nerovnoměrně, co se mu hodí, co umí, u toho prodlévá déle než **Havel**. Zatímco tak některé části portrétu jsou přesycené, jinde jako by se nedostávalo barvy. Mimořádnou pozornost autor věnuje především zdůrazňování zdrojů Havlovy duchovní inspirace z náboženského pomezí: okultismus Pammrové, zednářství, až táboritická zbožnost undergroundu a především filosofující spolek Kampademie sdružující bratra Ivana, Zdeňka Neubauera, Pavla Bratinku, Daniela Kroupu a otce se synem Paloušovy. Tady jde do hloubky a výklad Dopisů Olze a jejich protějšku je bezesporu tím nejpronikavějším, co Putnův portrét přináší.

Ošizené zůstávají strukturovanější inspirační zdroje absurdního dramatu v šedesátých letech, vliv radikálního ateisty Zdeňka Urbánka za normalizace a povrchně až ledabyle je zdůvodněno Havlovo zelenání, které jeho duchovní vývoj uzavírá v nultých letech. Málo kritického hledání věnuje Putna i Havlově tenzi mezi důsledným demokratismem a zednářským sklonem k vytváření neformálních duchovních i vlivových struktur, málo, protože rozpor nevidí. Stejnou výtku je třeba adresovat nedostatečnému vysvětlení Havlova pojmu nepolitická politika, také zde je silný protiklad elitářského a občanského, protiklad, který prozrazuje určité **Havlem** nikdy docela nereflektované meze jeho představy o občanské společnosti. A ještě: ve sporu **Havla** s Milanem Kunderou z přelomu let 1968/9 známém jako debata o českém údělu dostává **Havel** od Putny rychle za pravdu a honem jinam. Je to přitom jeden z pozoruhodných okamžiků, kdy **Havel** odmítá sympatizovat s radikální nadějí a staví proti ní konformně realistický program.

Nakonec musí i Putna uznat, že **Havel** vždy zůstává nezařazený. Textem Šifra socialismus se pod vlivem Kampademiků vzdává normalizací pokřiveného pojmu socialismus, dementuje ale i konverzi ke křesťanství v Dálkovém výslechu a zůstává tak explicitně jen u patočkovské péče o duši. Jenže jde vždy jen o projev havlovské nepříslušnosti k oficiálnímu pojmosloví. S obsahem socialismu ani křesťanství se vlastně nerozchází, ač i „rozchod“ Putna v prvním případě s chutí zdůrazňuje a ve druhém naopak relativizuje. Nejlépe to dokládá u Putny příznačně nediskutovaný programatický text jen rok předcházející sametovou revoluci, tedy manifest Demokracii pro všechny, z něhož vznikl program Občanského fóra a který například v hospodářské kapitole praví: „Jsme pro pluralitu různých typů vlastnictví a rozhodování.“ A soukromé podnikání chce obnovit pouze „ve sféře živností, řemesel, malých a středních podniků, části zemědělství a v kultuře“, a navrhuje tak v ekonomice návrat před rok

1948, nikoliv před rok 1945. Pokud jde o Havlovo zdráhání – i ono je vlastně výrazem náboženské zkušenosti, je to „zodpovědnost vůči té zkušenosti samé“, vysvětluje autor. Je to odpovědnost, ale i taktika, politická obratnost, která **Havlovi** trvale umožňuje být rozhodcem většiny sporů.

* * *

Na jednom místě knihy zmiňuje Putna, co ví, asi proto, že se známe: Jaroslav Šabata, klíčová postava Charty 77, se stal tajně slavným mentorem některých kruhů mládeže, která od nultých let jedenadvacátého století začíná znovu vnímat přitažlivost demokraticko-levicového étosu. Ano, i já se k němu hlásím. V jedné z diskusí vedených se Šabatou o **Václavu Havlovi**, a bylo to v době, kdy se všechno mladé a angažované obracelo proti **Havlovi** kvůli jeho podpoře amerického radaru, mi na mé soustavné ohrnování nosu řekl: **Havel** je naším spojencem v táboře nepřítelů.

Znovu tak dnes z textu knihy cítím, jak je mi **Václav Havel** svým způsobem přemýšlení blízký, a ještě bližší tím, jak hned z něho vyvozuje důsledky a koná. Jsem znovu pro něj získán, když se na mnohomluvném spisovatelském sjezdu v roce 1967 pokouší demokratizovat svaz ani ne tak krásnými slovy jako návrhem na změnu stanov. Když, ač sám dobře situován, zastává se dlouhohlasého undergroundu v otrhaných džínách s láhvemi od piva v rukou. Když poprvé ve vězení selhává, hned to napravuje a překvapen se rozhlíží po získaném duchovním území. Že bere svět vážně a na večírcích ještě ve čtyři ráno o něm diskutuje, než aby vyprávěl anekdoty, a že je přitom hravý a nesmělý.

A tak ani lísavá fotka s Georgem Bushem mladším, snobská Fora 2000, ani demonstrace, na nichž se lidé sejdou, tiše zapálí svíčku a pokojně se rozejdou, aniž čekoholiv dosáhli, jimž se proto říká v radikálních kruzích havlovská akce, ani to, že vítězství pravdy a lásky je intelektuální kýč, či že si za svého Čapka vybral novináře, který pomohl vytunelovat Mladou frontu, nic nemění na tom, že **Havla** považují za duchovního spojence. Spojence v táboře nepřítelů, k němuž výhrady přetrvávají, ale v jehož odkazu má smysl hledat především průniky. Martin C. Putna dokazuje, že on to odjinud vnímá podobně.